

УДЗЕЛ ВУЧОНЫХ БЕЛАРУСІ У МІЖРЭСПУБЛІКАНСКІХ СУВ'ЯЗЯХ ПА УКАРАНЕННЮ РАСПРАЦОВЛК У НАРОДНУЮ ГАСПАДАРКУ (1976—1985 гг.)

Паскарэнне навукова-тэхнічнага прагрэсу партыя разглядае як галоўны напрамак сваёй эканамічнай стратэгіі. У рашэннях XXVII з'езда Камуністычнай партыі, новай рэдакцыі Праграмы КПСС: усебакова і глыбока абгрунтавана навукова-тэхнічная палітыка сацыялізма, якая стымулюе павышэнне тэхнічнай узброенасці вытворчасці, паспяховае вырашэнне актуальных навуковых праблем, далейшае павышэнне ролі навукі і ператварэнне яе ў непасрэдную прадукцыйную сілу. «На задачы навукі неабходна паглядзець па-новаму, скрозь прызму патрабаванняў часу — патрабаванняў рашучага павароту яе да патрэб грамадскай вытворчасці, а вытворчасці — да навукі, — адзначаў Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў. — З гэтых пазіцый павінны быць прааналізаваны і ўмацаваны ўсе звенні, якія спалучаюць навуку, тэхніку і вытворчасць»¹.

Вядома, што ў апошнія гады ўвага да гэтай праблемы значна ўзрасла, назіраюцца пазітыўныя зрухі. Аднак вырашэнне буйных народна-гаспадарчых задач патрабуе нарошчываць тэмпы навукова-тэхнічнага прагрэсу, умацоўваць эканамічныя рычагі і арганізацыйныя формы спалучэння навукі з вытворчасцю, больш актыўна выкарыстоўваць створаны ў краіне магутны навуковы і вытворчы патэнцыял.

У сістэме гаспадарчых і грамадска-палітычных адносін саюзных рэспублік значнае месца належыць іх узаемасувязям у галіне навукі і ўкаранення яе дасягненняў у народную гаспадарку. Яны ўяўляюць сабой адну са сфер міжрэспубліканскага навуковага супрацоўніцтва, якая найбольш дынамічна развіваецца. Гэта тлумачыцца ўздзеяннем многіх грамадскіх і вытворча-тэхнічных фактараў, перш за ўсё патрэбнасцямі стварэння матэрыяльна-тэхнічнай базы камунізма, што мае на ўвазе авалоданне дасягненнямі навукова-тэхнічнай рэвалюцыі.

Прыярытэтны напрамак на сучасным этапе належыць развіццю машынабудавання, галоўная задача якога — хутчэй перайсці на вытворчасць новых пакаленняў машын і абсталявання, што забяспечыць прымяненне перадавых тэхналагічных працэсаў, шматразовае павышэнне прадукцыйнасці працы, зніжэнне матэрыялаёмкасці і фондаадцяжы. Натуральна, што стварэнне такога абсталявання патрабуе актыўнага выкарыстання дасягненняў навукова-тэхнічнай думкі. Улічваючы, што Беларусь з'яўляецца рэспублікай высокаразвітога машынабудавання, Акадэмія навук БССР, ВНУ і галіновыя НДІ асабліваю ўвагу надаюць комплекснай распрацоўцы праблем, звязаных з гэтай галіной прамысловасці.

Каштоўны вопыт работы з галоўнымі прадпрыемствамі і арганізацыямі міністэрстваў і ведамстваў краіны ў рамках дзяржаўных комплексных праграм набыты Фізіка-тэхнічным інстытутам АН БССР. Такое супрацоўніцтва мае рад істотных станоўчых бакоў: па-першае, у комплексных праграмах прадугледжваецца вырашэнне буйных праблем народнай гаспадаркі; па-другое, напрамку даследавання і распрацоўкі вызначаюцца навізной, бо ўлічваюць перспектывы тэхнічнай палітыкі ў галіне, перадавы ачышны і зарубежны вопыт, тэхнічныя і тэхналагічныя магчымасці; па-трэцяе, да вырашэння пастаўленых праблем шырока прыцягваюцца навукова-даследчыя калектывы, прадпрыемствы і арганізацыі, здольныя найбольш кваліфікавана іх вырашаць зыходзячы з тэарэтычных фундаментальных задзеяў. На прамысловых

¹ Горбачев М. С. Избранные речи и статьи. М.: Политиздат, 1985. С. 123.

прадпрыемствах РСФСР, Украіны, Малдавіі, Узбекістана атрымалі высокую ацэнку новых матэрыялы з зададзенымі ўласцівасцямі, высокаэфектыўныя тэхналагічныя працэсы. Так, у кіеўскім ВА «Бальшавік» выкарыстоўваецца магнітна-абразіўная апрацоўка паковок феромагнітнымі абразіўнымі парашкамі. Супрацоўнікі Фізіка-тэхнічнага інстытута ўкаранілі з эканамічным эфектам 592 тыс. руб. на Каўнаскім ліцейным заводзе тэхналогію гарызантальнага ліцця чыгуну, на Чэхаўскім заводзе энергетычнага машынабудавання — гарачую папярочна-клінавую пракатку дэталей дробнай арматуры, што забяспечвае значнае павышэнне прадукцыйнасці працы і атрыманне высокадакладных загатавак дэталей. У апошнюю пяцігодку на Маскоўскім электрамеханічным заводзе імя Уладзіміра Ільіча, Саратаўскім заводзе электраагрэгатнага машынабудавання знайшлі практычнае прымяненне тэхналагічныя працэсы электраэразійнай апрацоўкі дэталей складанай канфігурацыі, ратацыйнага рэзанія і паверхневага ўмацавання.

ЦК Кампартыі Беларусі ў 1985 г. адобрыў ініцыятыву рада працоўных калектываў, якія прынялі навішанія абавязацельствы па дастойнай сустрэчы XXVII з'езда КПСС. Сярод ініцыятараў пачыну — Фізіка-тэхнічны інстытут АН БССР, які вырашыў працаваць пад дэвізам «Кожную прыкладную распрацоўку — у вытворчасць»². Узяты курс на тое, каб у далейшым выконваць толькі такія прыкладныя распрацоўкі, якія знойдуць месца ў галіновых, рэгіянальных і саюзных навукова-тэхнічных праграмах, што забяспечыць шырокае ўкараненне ў галіне і значны эканамічны эфект. Аб гэтым сведчыць укараненне на 25 прадпрыемствах краіны 50 аўтаматызаваных комплексаў папярочна-клінавой пракаткі металу, што дазволіла на 40% скараціць расход металу і ў 10 разоў павысіць прадукцыйнасць працы³.

Многія акадэмічныя інстытуты Беларускай ССР у садружнасці з вытворчымі работнікамі брацкіх рэспублік займаюцца вырашэннем найбольш перспектыўных тэхнічных праблем. Асноўнымі формамі сувязі акадэмічнай навукі з прадпрыемствамі з'яўляюцца гаспадарча-дагаворныя работы, аб'ём якіх у адзначаны перыяд пашырыўся. Калі ў 1976 г. інстытутамі АН БССР выконвалася 670 гаспадарчых дагавораў, то к 1985 г. іх колькасць павялічылася да 805 з агульным аб'ёмам фінансавання звыш 40 млн. руб. Тры чвэрці выконваемых работ накіраваны на ўдасканаленне машын, апаратаў, прыбораў, матэрыялаў і тэхналагічных працэсаў для народнай гаспадаркі. Пры гэтым палавіна з іх звязана са стварэннем новых тэхналогій — найбольш рэвалюцыйнізуючага элемента вытворчасці. Выступаючы на юбілейнай сесіі Акадэміі навук БССР, прысвечанай яе 50-гадоваму юбілею, прэзідэнт АН БССР М. А. Барысевіч падкрэсліў, што «геаграфія гаспадарча-дагаворных сувязей вельмі шырокая, каля 60% дагавораў заключана з арганізацыямі іншых рэспублік»⁴. Такія тэндэнцыі пераканаўча пацвярджае інтэрнацыянальны характар сувязей навукі з практыкай. У адзінаццатай пяцігодцы ад укаранення ў вытворчасць дасягненняў вучоных Акадэміі навук БССР атрымана эканамічнага эфекту 786 млн. руб.⁵

У пашырэнне міжрэспубліканскіх навукова-тэхнічных сувязей важкі ўклад уносяць вучоныя такіх буйных інстытутаў АН БССР, як інстытуты фізікі, тэхнічнай кібернетыкі, цепла- і масаабмену, ядзернай энергетыкі, матэматыкі, прыкладной фізікі і інш. Аўтаматызаваць распрацоўку і наладку праграм для мікрапрацэсараў і атамасловых робатаў, станкоў з лічбавым праграмным кіраваннем і сучасных вылічальных

² Коммунист Белоруссии. 1985. № 8. С. 4.

³ Известия. 1985. 21 сак.

⁴ 50 лет Академии наук БССР: Документы и материалы юбилейных торжеств: Мн.: Наука и техника, 1981. С. 32.

⁵ Советская Белоруссия. 1986. 12 крас.

прыстасаванню ўдалося спецыялістам Інстытута тэхнічнай кібернетыкі АН БССР. Інструментальны комплекс «Метамікра» дазваляе інжынеру-праекціроўшчыку ў 3—5 разоў скараціць затраты часу на працаёмкую і складаную работу. Навінка ўзнагароджана дыпламам міжнароднай выстаўкі «Навука—83», укаранёна на прадпрыемствах і ў даследчых цэнтрах Масквы, Ленінграда і іншых гарадоў.

Інстытут цепла- і масаабмену АН БССР ажыццяўляе распрацоўку і ўкараненне ў галінах народнай гаспадаркі высокаэфектыўных цепла-масаабменных тэхналагічных працэсаў і апаратаў для пагрэву, тэрма-апрацоўкі, сушкі вырабаў і матэрыялаў. Сумесняя работа ў 1976—1985 г. праводзілася з 250 навукова-даследчымі, канструктарскімі і праектнымі арганізацыямі, ВНУ і прадпрыемствамі СССР. Навуковыя рэкамендацыі апрабаваліся на чаркаскім і паўночнаданецкім ВА «Азот», Свядлоўскім заводзе будаўнічых вырабаў, Ленінабадскім і Рыжскім шаўковых камбінатах, Горкаўскім і Маскоўскім аўтамабільных заводах. Усяго да ўкаранення новых распрацовак было прыцягнута 5 вытворчых аб'яднанняў, 6 камбінатаў, 17 заводаў і фабрык. На прадпрыемствах Міністэрства медыцынскай прамысловасці СССР у сярэдзіне 80-х гадоў эксплуатавалася 25 апаратаў для грануляцыі і сушкі з эканамічным эфектам 1,65 млн. руб. Значных вынікаў дасягнулі беларускія вучоныя-матэматыкі ў стварэнні матэматычнага забеспячэння ЭВМ Адзінай сістэмы, укаранёнага больш чым у 2000 арганізацыях краіны.

Над вырашэннем праблем сучаснага матэрыялазнаўства творча працуюць навуковыя работнікі Інстытута механікі металапалімерных сістэм АН БССР, дзе шырока разгорнута сацыялістычнае спарорніцтва пад дэвізам «Кожную навуковую распрацоўку — на ўзровень вынаходства». Гэту ініцыятыву адобрыў XIX пленум ЦК КПБ (1979 г.), падтрымалі навуковыя цэнтры Масквы, Ленінграда, Вільнюса, Харкава, Валгаграда, Днепропятроўска⁶. Матэрыялазнаўцы БССР пастаянна абменьваюцца вопытам з калегамі з аднатыпных інстытутаў, іх дасягненні становяцца здабыткам прамысловых і сельскагаспадарчых прадпрыемстваў краіны.

З мэтай скарачэння цыкла даследавання — вытворчасць вучоныя выкарыстоўваюць гаспадарчыя дагаворы і дагаворы аб творчым супрацоўніцтве. У 1978 г. яны былі заключаны і з 55 прадпрыемствамі рэспублікі і краіны⁷. На НВА «Тэмп» (Масква), Маардускім, Кедайнайскім і іншых прадпрыемствах хімічнай прамысловасці ў дзесятай пяцігодцы ўкаранёны новыя палімерныя матэрыялы, тэхналагічныя працэсы і абсталяванне для нанясення ахоўных пакрыццяў. Гэтыя распрацоўкі таксама паспяхова выкарыстоўваліся на 30 прадпрыемствах машынабудавання і радыёпрамысловасці, «Саюзсельгастэхнікі». На Маскоўскім, Горкаўскім, Волжскім аўтамабільных заводах прымяняюцца новыя самазмазвальныя канструкцыйныя матэрыялы і вырабы з іх. У выніку павысіўся тэрмін службы вузлоў і абсталявання ў 2—4 разы, сэканомлена каля 500 т металу. Агульны эканамічны эфект перавысіў 2,2 млн. руб.⁸ За поспехі, дасягнутыя ў 1984 г., калектыў узнагароджаны пераходным Чырвоным сцягам ЦК КПСС, Савета Міністраў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ з запясеннем на Усесаюзную Дошку гонару на ВДНГ СССР. Укараненне выкананых у інстытуце даследаванняў у адзінаццатай пяцігодцы штогод прыносіла 6—7 млн. руб. эфекту.

У разглядаемы перыяд актывізавалася ўкараненне распрацовак галіновых навукова-даследчых інстытутаў. Іх даследаванні выкліканы

⁶ Действенный фактор создания. Мн.: Беларусь, 1981. С. 24, 119.

⁷ ААН БССР, ф. 1, с. 68, л. 74.

⁸ Академия наук Белорусской ССР. Мн.: БелСЭ, 1979. С. 298; ААН БССР, ф. 1, с. 69, л. 69.

канкрэтнымі патрэбнасцямі розных галін эканомікі, актуальнымі задачамі кардынальнага павышэння эфектыўнасці вытворчасці. Партыйныя камітэты і арганізацыі, разумеючы тую адказнасць, якую нясуць галіновыя інстытуты і праектна-канструктарскія арганізацыі па забеспячэнню інтэграцыі навукі і вытворчасці, настаянна трымаюць у полі зроку іх работу. Так, у сакавіку 1982 г. пленум Мінскага гаркома КПБ разгледзеў пытанне «Аб задачах партыйных арганізацый горада па павышэнню эфектыўнасці і якасці работы галіновых навукова-даследчых і праектна-тэхналагічных інстытутаў, канструктарскіх бюро, канцэнтрацыі іх намаганняў на вырашэнні важнейшых народнагаспадарчых праблем у святле патрабаванняў XXVI з'езда КПСС»⁹. На ім быў дадзены глыбокі аналіз галіновай навукі па ўкараненню навукова-даследчых работ у вытворчасць.

Распрацоўкі інстытутаў у комплексе ахопліваюць усе асноўныя напрамкі навукова-тэхнічнага прагрэсу — ад фундаментальных даследаванняў, удасканалення тэхнічных сродкаў да навуковай арганізацыі працы на рабочым месцы. На высокім навукова-тэхнічным узроўні праводзяцца даследаванні ў Беларускам філіяле Дзяржаўнага навукова-даследчага энергетычнага інстытута імя Г. М. Кржыжаноўскага (БелЭНІН), НДІ парашковай металургіі, Беларускам філіяле Усесаюзнага НДІ галургіі. Больш за 50% распрацовак гэтых інстытутаў выконваюцца на ўзроўні вынаходстваў, атрымалі прэміі і ўзнагароды на выстаўках. За гады дзесятай пяцігодкі ўзрасла ўдзельная вага ўкараняемых работ. Калі ў 1976 г. у навукова-даследчых інстытутах прамысловага профілю яна складала 61%, то к канцу пяцігодкі дасягнула 73%.

Многія навінкі вучоных БелЭНІНа імя Г. М. Кржыжаноўскага выдатна зарэкамендавалі сябе на радзе электрастанцый. Калектывам выкананы работы па стварэнню АСК для комплексу экібастузскіх электрастанцый, Азербайджанскай, Літоўскай і Малдаўскай ДРЭС, ленінградскай ЦЭЦ «Паўднёвая», праводзіліся даследаванні сістэм энергетычнага спальвання вугалю Капска-Лычэнскага месцараджэння, па ўдасканаленню аўтаматызацыі тэхналагічных працэсаў і выкарыстанню ЭВМ на электрастанцыях Масквы і Ленінграда, у Бурацкай, Кольскай і іншых энергасістэмах. Народнагаспадарчас значэнне іх адлюстроўвае той факт, што за першыя два гады адзінаццатай пяцігодкі эканамічны эфект ад укаранення распрацовак беларускіх вучоных-энергетыкаў склаў 12 млн. руб.

Плэнную работу па ўмацаванню творчай садружнасці з вытворчасцю праводзіў Навукова-даследчы і канструктарска-тэхналагічны інстытут ліцейнай вытворчасці аўтамабільнай прамысловасці. Распрацоўкі спецыялістаў і створанае ліцейнае абсталяванне адпавядаюць сусветным стандартам і апрабраваны на Заволжскім і Яраслаўскім маторных, Уральскім аўтамабільным заводах, Мцэнскім заводзе алюмініевага ліцця, «Ростсельмашы». Прагрэсіўная тэхналогія і абсталяванне для вытворчасці стрыжняў адзначана Дзяржаўнай прэміяй БССР і ў цяперашні час складае аснову для пераўзбраення ліцейных цэхаў краіны. За 1976—1980 гг. Цэнтральны навукова-даследчы і праектна-тэхналагічны інстытут арганізацыі і тэхнікі кіравання ўкараніў высокаэфектыўныя арганізацыйна-тэхнічныя, шматузроўневыя сістэмы кіравання на 2-м Маскоўскім гадзіннікавым заводзе, Растоўскім ВА па вытворчасці збожжаўборачных камбайнаў¹⁰.

Як паказвае практыка, навукова-тэхнічнае супрацоўніцтва многіх арганізацый пры вырашэнні праблем будаўнічай вытворчасці з'яўля-

⁹ Вечерний Минск. 1982. 2 крас.

¹⁰ Пекрашевич С. А. Социалистическое соревнование и рост творческой активности ученых. Мн.: Наука и техника, 1982. С. 169.

еще эффектуым сродкам планамернага павышэння тэхнічага і арганізацыйнага ўзроўню будаўніцтва ў нашай краіне.

Інстытут будаўніцтва і архітэктуры Дзяржбуда БССР актыўна ўдзельнічаў у рэалізацыі саюзных комплексных праграм. Гэтыя даследаванні ў першую чаргу датычацца ўдасканалення канструкцый і тэхналогіі вытворчасці жалезабетонных труб, стварэння і шырокага ўкаранення цеплаабменных сістэм ацяплення і вентыляцыі сельскагаспадарчых будынкаў, тэхналогіі безвібрацыйнай вытворчасці жалезабетонных вырабаў і інш. Інстытут аказвае практычную дапамогу навукова-даследчым, будаўнічым і прамысловым арганізацыям у развіцці шклопластбетонных канструкцый, якія эксплуатаюцца ў агрэсіўных асяроддзях. У садружнасці з Сібірскім навукова-даследчым інстытутам энергетыкі і Паўночна-заходнім аддзяленнем «Энергасеткапраект» распрацаваны шклопластбетонныя апоры ліній электраперадач з напружаннем 500 кВт для БАМа.

Тэарэтычныя і эксперыментальныя даследаванні вучоных паклалі пачатак арганізацыі вытворчасці цэнтрыфугаваных жалезабетонных труб у Беларусі, а затым і ў іншых саюзных рэспубліках. Напрыклад, у творчай садружнасці з Упраўленнем прамысловасцю Мінводгаса СССР, Галоўнечарназёмводбудам і Усесаюзным аб'яднаннем «Саюзводпраект» у адзінаццатай пяцігодцы ажыццёўлена ўкараненне тэхналагічных ліній для вытворчасці жалезабетонных безнапорных цэнтрыфугаваных труб дыяметрам 400—800 мм, даўжынёй 5 м на 46 заводах краіны. Акрамя таго, яны прымяняліся на прадпрыемствах Далёкага Усходу, Узбекскай, Казахскай, Малдаўскай, Літоўскай ССР¹¹. Творчае супрацоўніцтва развіваецца як шляхам перадачы тэхнічнай дакументацыі, так і ў рамках дапамогі пры мантажы і наладцы абсталявання, адпрацоўцы тэхналагічных рэжымаў вытворчасці вырабаў на заводах з улікам мясцовых умоў.

Значны ўклад ва ўмацаванні міжрэспубліканскіх навуковых сувязей, хутчэйшае ўкараненне распрацовак у практыку ўнеслі вучоныя вышэйшых навучальных устаноў. Яны праводзілі вялікую работу ў святле патрабаванняў XXVI з'езда КПСС і XXIX з'езда КПБ, якія паставілі перад вышэйшай школай задачы далейшага павышэння эффектуымасці навуковых даследаванняў. Асабліва цесныя сувязі з прамысловымі прадпрыемствамі на аснове гаспадарчых дагавораў устанавілі калектывы Беларускага політэхнічнага інстытута, Мінскага радыётэхнічнага інстытута, Беларускага і Гомельскага дзяржаўных універсітэтаў, Беларускага тэхналагічнага інстытута. Па пытаннях стварэння велікагрузных аўтамабіляў і трактароў сямі «Беларусь», паранковай металургіі, металаапрацоўкі Беларускі політэхнічны інстытут меў цесныя сувязі з 210 арганізацыямі і прадпрыемствамі розных міністэрстваў і ведамстваў, 54 акадэмічнымі і галіновымі навукова-даследчымі інстытутамі¹².

Узаемаабагачальнае супрацоўніцтва прыносіць адчувальную карысць народнай гаспадарцы. Галіновая Навукова-даследчая лабараторыя універсальна-прапашных трактароў БПІ сумесна з Дзеспранятроўскім філіялам НДІ шыннай прамысловасці, ВА «Мінскі трактарны завод» імя У. І. Леніна правялі даследаванні па стварэнню і вырабаванню новых шын для вядучых колаў трактароў «Беларусь». Укараненне іх у серыйную вытворчасць дазволіла забяспечыць павышэнне цягавага намагання трактароў, зніжэнне ўдзельнага ціску на глебу і скарачэнне расхода паліва з эканамічнымі эфектамі 30 млн. руб.

Ва ўмовах паскоранага тэхнічнага абнаўлення ўсіх галін эканомікі, ускладнення функцый кіравання тэхналогіяй вытворчага працэсу павялічваецца прымяненне электронікі. У гэтай справе міжрэспублікан-

¹¹ Строительство и архитектура Белоруссии. 1982. № 4. С. 7.

¹² Советский инженер. 1979. 19 студз.

ская садружнасьць прыносіць станоўчыя вынікі. Вучоныя Мінскага рэ-
дэ-тэхнічнага інстытута па дагавору з аб'яднаннем «Кіеўгрузаўтэ-
транс», выкарыстоўваючы ЭВМ, распрацавалі дынамічную мадэль
аўтатранспартнай сеткі для Кіеўскай вобласці, што сэканоміла аўтэ-
базам Кіева ў 1983—1985 гг. 1,5 млн. руб. Ёю зацікавіліся ў Днепра-
пятроўску, Харкаве, Гальяці, Яраслаўлі.

Навукова-тэхнічнае супрацоўніцтва базіруецца па ўзаемнай заці-
каўленасці саюзных рэспублік у паскораным і эфектыўным развіцці на
аснове каардынацыі намаганняў навукі і тэхнікі, шырокім сумесным
выкарыстанні на практыцы іх дасягненняў. Пацвярджэннем гэтаму
з'яўляецца сацыялістычнае саборніцтва, узасмадапамога Беларускай і
Літоўскай ССР у паспяховым вырашэнні праблем тэхнічнага прагрэсу.
У дзесятай пяцігодцы акадэмічныя ўстановы Літвы праводзілі работы
па 22 доўгатэрміновых дагаворах аб навукова-тэхнічным супрацоўніц-
ве з праектна-канструктарскімі і вытворчымі калектывамі Беларусі, а
інстытуты АН БССР — па 20 аналагічных дагаворах з установамі
брацкай рэспублікі¹³. На прадпрыемствах Літвы за 1976—1980 гг.
знайшлі прымяненне 30 беларускіх распрацовак з агульным эфектам
1,5 млн. руб., у Беларусі за гэты перыяд былі выкарыстаны тры рас-
працоўкі ўстаноў АН Літоўскай ССР з эканамічным эфектам 300 тыс.
руб.¹⁴

Шырокае прымяненне ў Літоўскай ССР знаходзяць распрацоўкі ін-
стытутаў механікі металапалімерных сістэм, матэматыкі, фізікі цвёр-
дага цэла і паўправаднікоў АН БССР. Добрыя вынікі дае супрацоў-
ніцтва Інстытута фізікі АН БССР з Літоўскім НДІ тэкстыльнай пра-
мысловасці, Цэнтральным НДІ прамысловасці лубяных валокнаў.
Сумесны даследаванні, узаемны абмен вопытам дазволілі распраца-
ваць тэхналагічныя рэжымы тэрмафіксацыі ацэтатных нітак і трыка-
тажных палотнаў. Прымяненне іх на прадпрыемствах галіны дало
значны эканамічны эфект. Толькі на навуковым камбінаце імя Зібер-
таса і фабрыцы шаўковых тканін Літоўскай ССР ён перавысіў 100 тыс.
руб.¹⁵ У сваю чаргу Літоўскі інстытут хіміі і хімічнай тэхналогіі пера-
даў вытворчым калектывам БССР шэсць сваіх работ.

З 1973 г. вядуцца планамерныя навукова-даследчыя работы ўста-
новамі акадэміі навук Беларускай, Украінскай і Малдаўскай ССР па
раду праблем, якія маюць народнагаспадарчае значэнне. Даследаванні
ў адзінаццатай пяцігодцы аховлівалі 7 міжрэспубліканскіх праграм і
прынеслі важныя навуковыя вынікі. Гэта датычыць стварэння новых
тэхналогій перапрацоўкі пладоў, заснаваных на дасягненнях сучаснай
фізічнай навукі. Устаноўка «Плазмоліз-2М» для электрычнай апрацоў-
кі фруктовай мязгі, якая не мае зарубежных аналагаў, распрацавана ў
Інстытуце цепла- і масаабмену АН БССР. Сумарны эканамічны эфект
ад укаранення навінкі толькі ў Малдавіі склаў 1 млн. руб. у год.
У рамках комплекснай праграмы прапанаваны новыя метады ачысткі
прамысловых выкідаў, створаны і ўжо дзейнічаюць на прадпрыемствах
Кішынёва і Адэсы каагуляцыйныя ўстаноўкі для ачысткі сцёкавых вод.
Атрыманы і рад іншых важных выпікаў. Агульны эканамічны эфект па
гэтай праблеме склаў 26,5 млн. руб.¹⁶ Украінскія і малдаўскія работ-
нікі вытворчасці выкарыстоўваюць распрацоўкі беларускіх вучоных
па стварэнню водаабаротных і асушальна-ўвільгатняльных меліяра-
цыйных сістэм з кіруемым водным рэжымам.

Прамысловыя прадпрыемствы Беларускай ССР у рамках адзінага
народнагаспадарчага комплексу актыўна выкарыстоўвалі дасягненні
вучоных і іншых саюзных рэспублік. Яны не толькі ўкаранялі існуючыя

¹³ Саборнічаюць суседзі. Мн.: Беларусь, 1979. С. 140.

¹⁴ Промышленность Белоруссии. 1982. № 7. С. 12.

¹⁵ Звізда. 1979. 18 сак.

¹⁶ Коммунист Белоруссии. 1982. № 5. С. 61.

навукова-тэхнічныя распрацоўкі, але і выступалі ініцыятарамі стварэння новых прагрэсіўных матэрыялаў, тэхналогій, абсталявання. XXVII з'езд КПСС зрабіў асноўны вывад: «Мы не зможам вырашыць пастаўленыя задачы па паскарэнню навукова-тэхнічнага прагрэсу, калі не знойдзем рычагоў, якія забяспечаць прыярытэт толькі тым даследчым установам, прамысловым прадпрыемствам, калектывы якіх актыўна ўкараняюць усё новае і перадавое, шукаюць шляхі вытворчасці высяка якасных і эфектыўных вырабаў»¹⁷.

У сучасных умовах, нават пры наяўнасці буйной навукова-даследчай базы, немагчыма вырашаць самастойна праблему паскарэння навукова-тэхнічнага прагрэсу. Аб'яднанне «БелаўтаМАЗ» пастаянна пашырае супрацоўніцтва з навукова-даследчымі арганізацыямі. Калі ў 1975 г. яно ажыццяўлялася з 50, то ў 1985 г.— ужо з 80 інстытутамі¹⁸. Штогод па гаспадарчых дагаворах вядуцца навукова-даследчыя і даследна-канструктарскія работы на суму 2,9 млн. руб. Такое супрацоўніцтва вельмі эфектыўнае. У кароткія тэрміны была наладжана вытворчасць новага аўтамабіля МАЗ-6422, які адпавядае патрабаванням сучасных айчынных і міжнародных стандартаў.

Тэхнічнаму пераўзбраенню завода «Рамдэталъ» у Дзяржынску, рамонтнага і электрарамонтнага заводаў у Магілёве, Лідзе, Оршы і Полацку садзейнічалі вучоныя РСФСР. Па распрацоўках Усесаюзнага навукова-даследчага тэхналагічнага інстытута рамонту і эксплуатацыі машынна-трактарнага парка і Усесаюзнага НВА «Рамдэталъ» укаранёна 28 тэхналагічных працэсаў, 15 паточна-механізаваных ліній, праведзена тэхнічнае пераўзбраенне 18 участкаў на прадпрыемствах сельгастэхнікі¹⁹. Удасканаленая тэхналогія аднаўлення аўтамабільных клапанаў, каленчатых і размеркавальных валаў, блокаў і галовак цыліндраў на дзяржынскім даследным заводзе «Рамдэталъ» дазволіла ў 2—3 разы знізіць расход запасных частак на рамонтныя патрэбы. Увод у дзеянне аўтаматызаванай лініі аднаўлення картэраў каробак перадач аўтамабіляў ГАЗ-52 і ГАЗ-53 на Аршанскім заводзе на 20% знізіў сабекошт рамонту, значна павысіўшы яго якасць. Аналагічныя прыклады ёсць і на многіх іншых прадпрыемствах рэспублікі.

Плённае супрацоўніцтва ажыццяўлялася па лініі перадачы і пераймання перадавога вопыту, больш прагрэсіўных тэхналагічных працэсаў і метадаў. На Гродзенскім заводзе карданых валаў па рэкамэндацыях вучоных НДІ Мінаўтапрама СССР пабудаваны і аснашчаны ўчастак па пераплаўцы штампаў для кавальскіх прэсаў. Калектыву Інстытута праблем ліцця АН УССР дапамог заводу перайсці на новую марку інструментальнай сталі, спецыялісты Чэлябінскага галіновага інстытута пабудавалі аграгат тэрмічнай рэгенерацыі фармоўнага сумесі, які эфектыўна выкарыстоўваецца²⁰.

Такім чынам, навукова-тэхнічнае супрацоўніцтва з'яўляецца магутным інтэрнацыяналізуючым фактарам, які ў многім садзейнічае росту эфектыўнасці грамадскай вытворчасці. Разам з тым яно з'яўляецца адной з асаблівасцей сучаснай навукова-тэхнічнай рэвалюцыі ў СССР, якая разгортваецца ва ўмовах росквіту ленінскай дружбы сацыялістычных нацый.

Аднак у развіцці міжрэспубліканскага навукова-тэхнічнага супрацоўніцтва існуюць і рэзервы. Наспела неабходнасць стараннага вывучэння перадавога вопыту вядучых навуковых і вытворчых калектываў саюзных рэспублік па ўмацаванню сувязей навукі з вытворчасцю. Размова ідзе аб адобранай Цэнтральным Камітэтам КПСС ініцыятыве

¹⁷ Горбачев М. С. Политический доклад ЦК КПСС XXVII съезду Коммунистической партии Советского Союза. М.: Политиздат, 1986. С. 36.

¹⁸ Балашевич М. И., Выборнов В. П. Интенсификация — основной путь повышения эффективности производства. Мн.: Беларусь, 1985. С. 32—33.

¹⁹ Сельская газета. 1985. 18 верас.

²⁰ Советская Белоруссия. 1984. 19 жн.

Ленінградскай абласной партыйнай арганізацыі па распрацоўцы тэрытарыяльна-галаіновай праграмы інтэнсіфікацыі эканомікі на базе паскарэння ўкаранення навуковых дасягненняў, стварэння Сібірскім аддзяленнем АН СССР «пояса ўкаранення» ў Півасібірскай вобласці, інжынерных цэнтраў у АН УССР. Неабходна дабівацца, каб станючы вопыт перадавых калектываў станавіўся здабыткам прамысловых і сельскагаспадарчых прадпрыемстваў рэспублікі. Істотная роля ў гэтым працэсе належыць доўгатэрміновым мэтавым комплексным праграмам, якія павінны больш поўна ўлічваць завяршаныя навукова-тэхнічныя распрацоўкі вучоных саюзных рэспублік. Актуальнай праблемай з'яўляецца каардынацыя рэспубліканскіх праграм з аналагічнымі агульнасаюзнымі праграмамі, што заклікана ўзмацніць мэтавую арыентацыю прадпрыемстваў на шырокамаштабнае ўкараненне распрацовак, асваенне прагрэсіўных новаўвядзенняў.

Актыўны абмен навукова-тэхнічнымі вынікамі і плённае аб'яднанне работы вучоных трывала ўвайшлі ў практыку міжрэспубліканскага супрацоўніцтва вучоных. Цесныя брацкія ўзаемасувязі навуковых і вытворчых калектываў абагачаюць дасягненні айчынай навукі, уносяць рэальны ўклад у тэхнічнае пераўзбраенне народнай гаспадаркі прыняцова новымі тэхналагічнымі прагрэсамі і абсталяваннем, стымулююць рост на гэтай аснове яе эфектыўнасці. Выкананне рашэнняў XXVII з'езда КПСС на далейшаму паскарэнню навукова-тэхнічнага прагрэсу будзе садзейнічаць больш паспяховай рабоце адзінага народнагаспадарчага комплексу.

Інстытут гісторыі АН БССР

Рэзюме

Прослежваюцца асноўныя напрамкі і формы ўзаемадзейства навуковых цэнтраў БССР з прадпрыемствамі брацкіх рэспублік па паскарэнню введзення навуковых разробак у вытворчасць, іх народнагаспадарчага эфектыўнасці. Змяняюцца новыя тэндэнцыі на сучасным этапе.

Summary

The main trends and forms of interaction of scientific centres of the BSSR with enterprises of the sister republics aimed at speeding-up of introduction of scientific developments into production are traced. An occurrence of new tendencies nowadays is noted.

З. Ю. КАШЫЦКІ

БЕЛАРУСКА-ЛІТОВСКИЕ ЛЕТАПИСЫ XV—XVI стст. ЯК ПОМНІКІ ГІСТАРЫЧНАЙ ДУМКІ

Беларуска-літоўскае летапісанне ўяўляе сабой, як гэта паказаў М. М. Улашчык, складаную з'яву¹. Як помнік гістарычнай думкі яно яшчэ не вывучалася. Ранні яго этап прадстаўлены так званымі кароткімі летапіснымі рэдакцыямі. Найбольш выразна гэта азначэнне змяшчае загаловак першай часткі Супрасльскага спіса: «Избрание летописания изложено вкратце»².

Ідэйны змест, метадыка выкладання ў беларуска-літоўскіх летапісах бярэ свой пачатак у старажытнарускай традыцыі. Відавочна прамая пераемнасць, напрыклад, Супрасльскага і Нікіфараўскага спісаў з «Аповесцю мінулых часоў». Правамерна бачыць у гэтай пераемнасці і свед-

¹ Улашчык Н. Н. Белорусско-литовское летописание // Вопросы истории. 1984. № 12. С. 63—72.

² Супрасльскі спіс // Поўны збор рускіх летапісаў (ПЗРЛ). М., 1980. Т. 35. С. 36.